

idrak

Dini Arařtırmalar Dergisi / Journal of Religious Studies
Cilt / Volume-3 • Sayı / Issue-1 • Haziran 2023

Cilt | Volume: 3 • Sayı | Issue: 1

15 Haziran | June 15, 2023

Elif şafak'ın "Aşk" Romanı ile Sinan Yağmur'un "Aşkın Gözyaşları" Roman Serisinin Mukayesesi

A Comparison of Elif şafak's Novel "Aşk" and Sinan Yağmur's "Aşkın
Gözyaşları" Novel Series

Ülkü Yılmaz

Doktora Öğrencisi, Giresun Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,
Giresun/Türkiye.

PhD Student, Giresun University, Institute of Social Sciences, Giresun/Turkey.
ulkuyilmaz67@gmail.com

ORCID: 0000-0001-9396-5351

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü | Article Type: Arařtırma Makalesi | Research Article

Geliř Tarihi | Date Received: 30 Mart | March 2023

Kabul Tarihi | Date Accepted: 26 Mayıs | May 2023

Yayın Tarihi | Date Published: 15 Haziran | June 2023

Atıf | Cite as

Yılmaz, Ülkü. "Elif şafak'ın 'Aşk' Romanı ile Sinan Yağmur'un 'Aşkın
Gözyaşları' Roman Serisinin Mukayesesi". *İdrak Dini Araştırmalar
Dergisi* 3/1 (Haziran 2023), 196-220.

İntihal | Plagiarism

Bu çalışma hakem değerlendirmesinden geçmiş, bir intihal yazılımı ile
taranmıştır. İntihal yapılmadığı tespit edilmiştir.

*This article has gone through a peer review process and scanned via a
plagiarism software. No plagiarism has been detected.*

Telif | Copyright ©

*idrak'te yayımlanan çalışmaların telif hakları yazarlarına aittir.
The copyrights of articles published in idrak belong to their authors.*

Published by Giresun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi
Giresun University Faculty of Islamic Sciences, 28200, Giresun, Türkiye.

Elif Şafak'ın "Aşk" Romanı ile Sinan Yağmur'un "Aşkın Gözyaşları" Roman Serisinin Mukayesesi

Öz

19. yüzyılın ilk yarısından itibaren Batı edebiyatında kullanılmaya başlayan karşılaştırmalı edebiyat terimi genel olarak milletlerarası çerçevede anlaşılmasına rağmen dönem, dil, millet, yazar farklılığı ya da benzerliği aranmaksızın iki farklı eseri incelemek için de kullanılmaktadır. Türk tasavvuf geleneğinin önemli isimlerinden biri olan Mevlânâ, öğretileri ve düşünceleri ile tarihin her döneminde insanları etkilemiş bir düşünürdür. Günümüzde tarihsel kimliğinin yanı sıra bir roman karakteri olarak da okuyucunun karşısına çıkan Mevlânâ, yazarların kendi kurgu dünyasına göre şekillenen bir roman kişisi olduğunda yer yer tarihsel gerçeklikten uzaklaşabilmektedir. Bu çalışmada Mevlânâ'nın roman kişisi olduğu Elif Şafak'ın *Aşk* romanı ile Sinan Yağmur'un *Aşkın Gözyaşları* 1-2-3 roman serisi karşılaştırmalı edebiyat biliminin kriterlerinden yararlanarak kıyaslanmıştır. Esere bağlı inceleme yöntemiyle incelenen romanlar arasındaki ortak, benzer ve farklı yönler tespit edilip bunlar üzerine yorum yapılmıştır. Mevlânâ ve Şems, bu çalışmada esas alınan roman karakterleridir. Kimya Hatun, Kerra, Sultan Veled, Alaaddin gibi diğer roman karakterleri Mevlânâ ve Şems ile ilişkileri ve vakaya etkileri nispetinde ele alınmıştır.

Anahtar Kelimeler: Mukayeseli Edebiyat, Tasavvuf, Aşk, Aşkın Gözyaşları.

A Comparison of Elif Şafak's Novel "Aşk" and Sinan Yağmur's "Aşkın Gözyaşları" Novel Series

Abstract

Although the term comparative literature, which has started to be used in Western literature since the first half of the 19th century, is generally understood in an international context, it is also used to examine two different works without looking for differences or similarities in the period, language, nation, author. Mevlânâ, who is one of the important names of the Turkish mysticism tradition, has influenced people in every period of history with his teachings and thoughts. Today, Mevlânâ, who confronts the reader as a novel character as well as his historical identity, can be distanced from historical reality from time to time when he is a novel character being shaped according to the authors' own fictional world. In this study, Elif Şafak's *Aşk* novel, in which Mevlânâ is one of the characters, and Sinan Yağmur's *Aşkın Gözyaşları* 1-2-3 novel series are compared using the criteria of comparative literature. The common, similar, and different aspects between the novels examined with the analysis method depending on the work have been determined and comments have been made on them. Mevlânâ and Şems are the main novel characters based on this study. Other novel characters such as Kimya Hatun, Kerra, Sultan Veled, Alaaddin have been discussed in relation to their relationships with Mevlânâ and Şems and to their effects on the case.

Keywords: Comparative Literature, Sufism, Aşk, Aşkın Gözyaşları.

Giriş

Mevlânâ, eserleri ve yaşam tarzı ile edebiyat araştırmacılarının ilgi gösterdiği ve üzerinde çalışmalar yaptığı önemli bir isimdir. Mevlânâ'nın şahsında vücut bulan sema ayini ve sema ile ilgili terimlerden tasavvuf, ilahî aşk, nefis terbiyesi gibi kavramlar roman yazarlarının ilgisini çeker. Bu bakımdan Mevlânâ ve Şems arasındaki ilişkiyi ele alan birçok eser kaleme alınmıştır.

Mevlânâ Celaleddin Rumî ile Şems-i Tebrizî gerçekte yaşamış, tarihî nitelikte karakterler olmasına rağmen edebî bir eserde roman karakteri olduklarında yazarın kendi bakış açısı ile şekillenirler. Bu sebeple ikisini konu alan eserler, temelde Mevlânâ ile Şems arasındaki dostluğu ele almakla beraber yazarın aldığı inisiyatifle birbirinden farklı kurgularla okuyucunun karşısına çıkarlar. Yazar; tabiattaki, günlük hayattaki veya tarihteki bir gerçekliği bozar, değiştirir, düzenler, yeniden kurgular ve yeni bir gerçeklikle bunu okuyucusuna sunar.¹

Bu düşünceden hareketle, bu çalışmada Elif Şafak'ın Aşk romanı ile Sinan Yağmur'un Aşkın Gözyaşları roman serisi (üç roman) edebiyat araştırmalarının bir alt dalı olan karşılaştırmalı edebiyat biliminin kriterlerinden yararlanılarak incelenmiştir. İki eser arasında kıyaslama yapılırken daha önce yazıldığı için öncelik Elif Şafak'ın Aşk romanına verilmiştir. Mevlânâ ile Şems'in temel alındığı çalışmamızda iki ayrı kurmacadan oluşan Aşk romanının asıl kurgusunda yer alan Ella Rubinstein'in öyküsü inceleme dışı bırakılmıştır.

Karşılaştırmalı edebiyat terimi Batı edebiyatı incelemelerinde 19. yüzyılın ilk yarısından itibaren kullanılmaya başlanmıştır. Terim, 1829 yılında ilk defa Fransa'da edebiyat tarihçisi ve eleştirmeni Abel-François Villemain tarafından kullanılmıştır.² Karşılaştırmalı edebiyat, ayrı dillerde yazılmış iki eseri konu, düşünce ve şekil bakımından incelemek, ortak, benzer ve farklı yönlerini belirlemek, bunların nedenleri üzerine yorumlar getirmek³ şeklinde tanımlanmaktadır.

1 İsmail Tunali, *Sanat Ontolojisi* (İstanbul: İstanbul Üni. Ed. Fak. Yay., 1984), 16-17.

2 Ö. Faruk Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Dergâh Yayınları, 2018), 265.

3 Gürsel Aytaç, *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi* (İstanbul: Say Yayınları, 2009), 7.

İsmail Çetişli'ye göre, genel olarak milletlerarası çerçevede anlaşılan ve kullanılan karşılaştırmalı edebiyat kavramı, aynı dilde var olmuş ve aynı millettten sanatçılara ait eserler için de kullanılabilir. Aynı dönem veya edebiyat ekolüne bağlı sanatçıların eserleri, farklı dönem veya edebiyat ekollerine bağlı sanatçıların eserleri, hatta aynı sanatçının iki ayrı eseri de karşılaştırılabilir.⁴

Bu çalışmada iki eser karşılaştırılırken metne dayalı inceleme metodu tercih edilmiştir. Şafak'ın Aşk romanı ile Yağmur'un Aşkın Gözyaşları 1-2-3 kitapları kurgu ve konu itibariyle kıyaslanmış, aralarındaki benzerlik ve farklılıklar üzerinde durulmuştur.

1. Elif Şafak'ın "Aşk" Romanının Özeti

İlk baskısı 2009 yılında yapılan Aşk romanı, toprak, su, rüzgâr, ateş ve boşluk olmak üzere beş bölümden oluşur. İçinde iki ayrı kurmacayı barındıran romanın asıl kurgusu Ella Rubinstein etrafında şekillenir. Ella'nın işi gereği incelediği Aşk Şeriatı adlı kitapta anlatılanlar ise eserin içinde yer alan diğer bir kurgudur.

Kendini eşinin ve çocuklarının mutluluğuna adanmış Ella ile dış hekimi eşi David, üç çocuklarıyla beraber Amerika'da yaşamaktadır. Görünüşte mutlu bir hayatı olan ailenin düzeni, Ella'nın yaşadığı hayatı sorgulamaya başlamasıyla beraber bozulur.

Eşi tarafından aldatıldığını bilen, ama bu duruma göz yummuş Ella, çocuklarıyla da sağlıklı bir ilişki kuramaz. Yirmi yıllık evliliği boyunca kendine ait hiçbir şey yapmayan Ella, bir yayınevinde edebiyat editörünün asistanı olarak çalışmaya başlar. Ella'nın ilk işi, A. Z. Zahara adlı bir yazarın "Aşk Şeriatı" adını verdiği kitabını okuyup yayınevine kitap hakkında kapsamlı bir rapor yazmak olur.

Ella, kitapla ilgili rapor yazdığı süreçte A. Z. Zahara ile tanışır. Görüşmeleri sırasında birbirlerine âşık olurlar. Ella, evini ve çocuklarını terk ederek A. Z. Zahara ile Konya'ya yerleşir. Konya'ya yerleştikten kısa bir süre sonra A. Z. Zahara hayata gözlerini yumar. Ella, âşık olduğu adamın ölümünden sonra çocuklarının yanına dönmek yerine kendine yeni bir hayat kurar.

4 İsmail Çetişli, *Edebiyat Sanatı ve Bilimi* (Ankara: Akçağ Yayınları, 2017), 356.

Eserde yer alan Aşk Şeriatı adlı kitapta Mevlânâ ile Şems arasında yaşanan tasavvufî aşk işlenir.

Aşk Şeriatı'nda 13. yüzyıl Konya'sında Mevlânâ ile Şems arasında yaşananlar anlatılır. Şems, ruh eşini bulmak için ettiği duaların kabul olmasıyla beraber Mevlânâ Celaleddin Rumî ile tanışır. Yaşadığı mutlu hayata rağmen içinde bilmediği bir eksiklik hisseden Mevlânâ, Şems ile tanışınca bu noksanlık duygusundan kurtulur ve tamamlandığını hisseder.

Şems'in Konya'ya gelmesiyle birlikte Mevlânâ'nın yaşadığı değişim sadece halkın değil Mevlânâ'nın ailesinin de Şems'e karşı olumsuz duygular beslemesine sebep olur. Mevlânâ'nın eşi Kerra, oğulları Sultan Veled ve Alaaddin, Mevlânâ'yı değiştirdiği gerekçesiyle Şems'i sevmez. Mevlânâ'nın evlatlığı Kimya ise diğer insanların aksine Şems'i çok sever.

Kerra ve Sultan Veled zamanla Şems ve Mevlânâ arasındaki muhabbeti anlar ve Şems'i sevmeye başlarlar. Ancak Mevlânâ'nın küçük oğlu Alaaddin hiçbir zaman Şems'i sevmez ve onun öldürülmesine göz yumar.

Mevlânâ, Şems'in ölümünden sonra yaşadığı uzunca bir sessizlik döneminin ardından Mesnevi'yi yazar. Mesnevi'nin yazılma sürecinde Mevlânâ'ya Selahaddin Zerkubi yardımcı olur.

2. Sinan Yağmur'un "Aşkın Gözyaşları" Roman Serisinin Özeti

İlk baskısı 2016 yılında yapılan Aşkın Gözyaşları roman serisi, Aşkın Gözyaşları 1 / Şems Tebrizi, Aşkın Gözyaşları 2 / Mevlânâ, Aşkın Gözyaşları 3 / Kimya Hatun, Aşkın Gözyaşları 4 / Hallac-ı Mansur ve Aşkın Gözyaşları 5 / Yunus Emre olmak üzere beş kitaptan oluşur. Aşkın Gözyaşları roman serisi aralarında bir devamlılık ve parça-bütün ilişkisi olması bakımından nehir roman⁵ özelliği taşımak-

5 Nehir roman, her biri birbirinden ayrı fakat kişi kadrosu bakımından birbiriyle ilişkili olan dolayısıyla da birbirinin devamı gibi olan romanlardır. Roman kişileri bu romanların birinde daha az, diğerinde daha fazla görünür. Bk. Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, 339.

tadır. Aynı zamanda serinin her kitabı kendi başına bildungsroman⁶ özelliği taşımaktadır.

Çalışmamızda Elif Şafak'ın "Aşk" romanı ile kıyaslama yapılacağı için "Aşkın Gözyaşları" roman serisinin ilk üç kitabı incelenecek olup son iki roman inceleme dışı tutulacaktır. Aşkın Gözyaşları roman serisi, nehir roman özelliği taşıdığı için bir bütün hâlinde özetlenecektir.

Asıl adı Muhammed olan Şems, Tebriz'de dünyaya gelir. Hocasının tavsiyesi ile Şam'a medrese eğitimi almaya gider. Genç yaşta diyar diyar gezip birçok hocadan ders alır; fakat hiçbiri onun ruhunu tatmin etmez. Hac farizasını ifâ ettiği sırada Allah aşkını alevlendirecek mürşidi bulmak için dua eder. Kabul edilen duasının üzerine, rüyasında aradığı kişinin Rum diyarında olduğu bildirilir.

Şems, aradığını uzun zaman sonra Konya'da bulur. Aslında Mevlânâ ile Şems buluşurlar; çünkü yıllardır Mevlânâ da onu aramaktadır. Onlar birbirini bulmanın mutluluğunu yaşarken hem Konya halkı hem de Mevlânâ'nın ailesi Şems'i sevmez.

3. Aşk ve Aşkın Gözyaşları Romanlarının Mukayesesi

3. 1. Kurgu

Üstkurmaca tekniğiyle yazılan "Aşk" romanı, Ella Rubinstein'in hayatı ve Şems ile Mevlânâ'nın buluşmasını konu edinen iki ayrı kurgu etrafında şekillenir. Aşkın Gözyaşları serisi ise Şems Tebrizî ile Mevlânâ'nın kavuşmasını konu alan tek bir kurgu etrafında şekillenir.

İki eserde de 13. yüzyılda Anadolu'da yaşanan karmaşadan yani Moğol istilasının sebep olduğu kaos ortamından bahsedilir. Aşk romanında o dönemde yaşananlar A. Z. Zahara tarafından şu şekilde anlatılır:

Bitmek bilmez iktidar mücadeleleri, dini çatışmalar, mezhep kavgaları, siyasi çalkantılar... 13. yüzyılda Anadolu bunların hepsine yakından şahit idi. Batı'da, Kudüs yolundaki Haçlılar Konstantinopo-

6 Bildungsroman, kahramanın çocukluğundan yetişkinliğe geçiş sürecini, dünyadaki konumunun farkına vararak olgunlaşmasını anlatan bir romanlar sınıfını ifade eden Almanca bir terimdir. Bk. Huyugüzel, *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*, 86.

lis'i işgal edip yağmalamışlar; böylelikle Bizans İmparatorluğu'nun bölünmesine yol açmışlardı. Doğu'da, Cengiz Han'ın askeri dehası, yüksek disiplinli Moğol ordularının nüfuzunun hızla yayılmasını sağlamıştı. Bizans kaybettiği toprakları, refahı ve iktidarı geri kazanmaya uğraşadursun, arada kalan çeşitli Türk Beylikleri de kendi aralarında savaşmaktaydı.⁷

Aşkın Gözyaşları'nda ise o dönemde yaşananlar Mevlânâ'nın ağzından anlatılır: *Anadolu'nun vaziyeti hiç de iç açıcı değildi. Bir yandan iç karışıklıklar, taht kavgaları, diğer yandan Moğol zulmüne maruz kalmış; sevgiye, barışa ve huzura hasret kalmış Anadolu insanı.*⁸

3. 2. Kişiler

3. 2. 1. Şems Tebrizî

3. 2. 1. 1. Aşk'ta Şems Tebrizî

Aşk romanında uzun boylu, ince kemikli, geniş alınlı, çevik yapılı, sert hatlı bir burun ve kapkara gözlü biri⁹ olarak portresi çizilen Şems Tebrizî, küçük yaşlarından beri öteki âleme ziyaretlerde bulunur, keşifler yapar ve gaipten sesler işitir.¹⁰ Onun bu durumu babasını endişelendirir. Ailesinin onun davranışlarından rahatsızlık duyması üzerine evi terk eden Şems, gezgin bir abdal olur. Yıllarca diyar diyar dolaşım ilmini artırır ve sahip olduğu ilmi doğru kişiye teslim etmek için Allah'a dua eder. Duasının kabul olduğu ve aradığına ulaşmasına vesile olacak kişiyi Bağdat'ta bulacağı kendisine ilham olununca Bağdat'a gider ve bir süre Baba Zaman'ın dergâhında kalır. Baba Zaman'a Konya'dan gelen bir mektup üzerine aradığının orada olduğunu anlayan Şems, dergâhtan ayrılarak Konya'ya gider. Dergâhta kaldığı son gece saçlarını kesip usturayla kafasını tamamen kazır, sonra sakalını, bıyığını ve kaşlarını da keser. O, bu tavrıyla her şeyden arınıp sadece insan olarak Mevlânâ'nın karşısına çıkmayı amaçlar.

Mevlânâ ile buluşmadan önce şehri gezer ve halkın Mevlânâ'ya karşı tutumunu öğrenmeye çalışır. Mevlânâ'nın camide vereceği

7 Elif Şafak, *Aşk* (İstanbul: Doğan Kitap, 2020), 37.

8 Sinan Yağmur, *Aşkın Gözyaşları 2 / Mevlânâ* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2020), 11.

9 Şafak, *Aşk*, 72.

10 Şafak, *Aşk*, 60.

vaazı dinlemeye gittiğinde onu ilk kez gören Şems, Mevlânâ'yı uzaktan gördükten bir gün sonra onun karşısına çıkar ve onu denemek için, "Şu ikisinden hangisi daha ileridedir sence: Hazreti Muhammed mi, Sufi Bayezid-i Bistâmî mi?"¹¹ diye sorar. Son peygamber ile bir sufiyi kıyaslayan soru karşısında hiddetlenen Mevlânâ'ya Şems, şu cevabı verir:

Bir düşün: Peygamber Hazretleri şöyle buyurmamış mıydı? 'Yarabbi, Seni tebcil ederim. Seni lâıyıkıyla bilemedim.' Hâlbuki Bayezid-i Bistâmî 'Ben kendimi tebcil ederim, benim şanım yücedir. Zira hırkamda Allah var' dedi. Madem biri Allah'a nazaran ufak hissederken kendini, diğeri Allah'ı içinde taşır, bu ikisinden hangisi daha ileridedir sence?¹²

Şems'in ne demek istediğini anlayan Mevlânâ ona şu şekilde karşılık verir:

Allah aşkı derya deniz gibidir. Kendi meşrebince her insan ondan su alır. Fakat kimin ne kadar su alacağı kabının büyüklüğüne bağlıdır. Kiminin kabı fıçıdır, kiminin kova; kiminin kırbadır, kiminin matara.

Mevlânâ'nın Şems'e verdiği bu cevap üzerine her ikisi de yıllardır aradıkları kişiyi bulduğunu anlar. Böylece kırk gün boyunca Mevlânâ'nın kütüphanesine kapanırlar ve her gün bir tane olmak üzere sufi meşreplerin kırk kuralını tefekkür ederler.

Şems, Mevlânâ'nın bütün benliğiyle kendisine teslim olup olmayacağını anlamak için onu iki ayrı şekilde sınar. Mevlânâ'nın ilk sınavı, üzerine titrediği kitaplarla ilgili olur. Şems, Mevlânâ'nın kitaplarını alıp teker teker havuza atar. Fakat Mevlânâ, ona güvendiği için hiç müdahale etmeden olanları seyrederek. Bunun üzerine Şems, havuza attığı kitapları çıkarır; fakat sudan çıkan kitapların hepsi kupkuru bir vaziyettedir.

Şems, bu olaydan sonra Mevlânâ'dan meyhaneye gidip şarap almasını ister. Şanın ve itibarının yerle bir olmasını göze alan Mevlânâ, onun isteğini yerine getirir; ancak Mevlânâ'nın sınavı

11 Şafak, *Aşk*, 200.

12 Şafak, *Aşk*, 200.

sadece şarap almak değildir. Şems ondan aldığı şarabı içmesini ister. Mevlânâ onun bu teklifini kabul eder. Fakat şarabı ağzına götürdüğü sırada Şems kadehi elinden alır.

Bu olaydan sonra Şems ve Mevlânâ müzik, dans ve dua eşliğinde icra edilen sema ayini hazırlığına başlarlar. Halkın önünde yaptıkları sema ayininden sonra Mevlânâ'nın dönüşümünü / gelişimini tamamladığına inanan Şems, Konya'yı terk eder. Bu ayrılığa dayanamayan Mevlânâ, oğlundan Şems'i bulup geri getirmesini ister. On ay sonra Sultan Veled onu Şam'da bulur ve Konya'ya dönmeye ikna eder.

Geri döndüğü takdirde öleceğini bilmesine rağmen Konya'ya dönen Şems, içinde Mevlânâ'nın küçük oğlu Alaaddin'in de bulunduğu bir grup tarafından tutulan kiralık katil tarafından öldürülerek kuyuya atılır.

3. 2. 1. 2. *Aşkın Gözyaşları'nda Şems*

Aşkın Gözyaşları 1'de Şems'in dedesi Horasan'dan Tebriz'e göç eder. Tebriz'de 1183 yılında dünyaya gelen Şems'e Muhammed adı verilir. Sert mizaçlı bir çocuk olan Şems, babası Ali tarafından hem eğitim alması hem de mizacının yumuşaması için altı yaşındayken medreseye gönderilir. Bir hafta içinde Kur'an-ı Kerim'i okumaya başlar ve ergenlik dönemine girmeden hocasının tavsiyesi üzerine Şam'a gider. Genç yaşta diyar diyar gezen Şems, Kâbe'yi tavaf ettiği sırada kalbindeki Allah aşkını alevlendirecek mürşit ile tanışmak için dualar eder. Bu dua üzerine aradığı şeyhin Konya'da olduğu ona rüyasında bildirilir.

Konya'ya Mevlânâ'yı bulmaya giden Şems, biri Belh'te diğeri Şam'da olmak üzere daha önce onunla iki kez karşılaştığını hatırlar.

Konya'ya geldikten bir gün sonra Mevlânâ'nın halka vereceği vaazı dinlemeye giden Şems, yanında talebeleri ile beraber bir katırın üzerinde gelen Mevlânâ'yı durdurarak ona "*Bayezid-i Bistâmi mi yoksa Hz. Muhammed mi daha büyük?*"¹³ sorusunu yöneltir. Bu sorudan sonra Şems ve Mevlânâ arasında yaşananlar eserde şu şekilde anlatılır:

13 Sinan Yağmur, *Aşkın Gözyaşları 1 / Şems Tebrizi* (İstanbul: Kapı Yayınları, 2019), 43.

"Nasıl soru bu? Hiç şüphe yok ki Hz. Muhammed büyüktür."

"Peki, Hz Muhammed daha büyükse neden, 'Seni bilmem gerektiği gibi bilemedim.' dedi de Bayezid, 'Zafer benimdir! İtibarım ne büyüktür. Çünkü sadece Hak'la doluyum.' dedi?"

"Hz. Muhammed hâlâ Allah'ı arıyordu ve bildikleri durmak için ona yeterli gelmiyordu. Bayezid ise Allah'ın içinde kaybolmuştu. O vardığını sandı, ama varmak diye bir şey yoktu."¹⁴

Mevlânâ tam vaaza başlayacağı sırada Şems ona bir soru daha sorar:

Bilgi sahibi olmak ile bilmek farklıdır. Bilgi sadece hafızanın bir parçasıdır. Bu hâlinle ancak âlim olarak kalırsın. Bilmek varlığımızın parçasıdır. Bu hâlinle de ancak arif olursun. Bilmenin ötesine ermek, ruhumuzun maveraya yolculuğudur. Bu hâlinle de âşık olursun. Şimdi söyle Mevlânâ, sen nesin?¹⁵

Mevlânâ bu soru karşısında yıllardır aradığı şeyhin Şems olduğunu anlar ve onu evine davet eder; ancak Şems, bu teklifi kabul etmeden önce Mevlânâ'nın tahammül sınırını denemek için ondan şarap getirmesini ister. Mevlânâ, hiç sorgulamadan Şems'in isteğini yerine getirir. Böylece Mevlânâ ilk sınavını geçer.

Mevlânâ'nın ikinci sınavı ise çok değer verdiği kitapları ile olur. Şems, onun bütün kitaplarını tek tek havuza atar. Havuzun mürekkebe bulandığını gören Mevlânâ, kitaplarına bakıp ağlamaya başlar. Bunun üzerine Şems, kitapları havuzdan çıkarır ve kuru bir şekilde Mevlânâ'ya uzatır.

Bu olaydan sonra Mevlânâ, Şems'in halvete girme teklifini kabul eder. İki ay boyunca inzivaya çekilirler. Bu süre içinde beraber visal orucu tutarlar, Kur'an tefsiri yaparlar, sohbet ederler, birbirlerine hâldeş olurlar.

Halvetten çıktıktan sonra Şems, Mevlânâ'yı birçok sınava tabi tutar. Bu sınavlardan maksat hem Mevlânâ'nın samimiyetini ölçmek hem

14 Yağmur, Aşkın Gözyaşları 1, 43-44.

15 Yağmur, Aşkın Gözyaşları 1, 45.

de onu olgunlaştırmaktır. Mevlânâ'nın dıştan içe dönmesini isteyen Şems, son olarak ondan gündüz vakti Rum şaraphanesinden bir testi şarap alıp halkın gözünün önünde sırtında taşıyarak dergâha getirmesini ister. Şems'in bu isteğini de yerine getiren Mevlânâ, halk tarafından kınanır. Bunun üzerine Şems, Mevlânâ'nın sırtındaki testi alarak insanların gözünün önünde döker; fakat testinin içinden şarap yerine süt akar. Şems, bu sınavı da geçen Mevlânâ'ya sema yapmayı öğretir.

Mevlânâ'nın gerçekten olgunlaştığından emin olmak isteyen Şems, ansızın Konya'yı terk ederek Afganistan'a gider. Mevlânâ'nın kendisine yazdığı mektubu okuduğunda onun gerekli olgunluğa ulaştığını anlayan Şems, yeniden Konya'ya gelir. Ancak Şems, Konya'ya gelişinden kısa bir süre sonra Haşhaşiler tarafından öldürülür.

3. 2. 1. 3. İki Eserden Hareketle Şems'in Mukayesesi

Aşk'ta ailesini terk ederek gezgin bir abdal olan Şems, Aşkın Gözyaşları'nda ise hocasının tavsiyesi üzerine eğitim almak için evden ayrılır ve birçok şehir gezer.

Aşk'ta yıllarca birçok yer gezip ilmini arttıran Şems, sahip olduğu ilmi doğru kişiye teslim etmek için Allah'a dua eder. Aşkın Gözyaşları'nda Allah aşkını aevlendirecek bir mürşit ile tanışmak için dua eder.

Aşk'ta rüya görmeyen biri olan Şems'e aradığını Bağdat'ta bulacağı ilham edilir. O da Bağdat'a giderek uzun bir süre Baba Zaman'ın dergâhında kalır. Dergâha gelen bir mektup üzerine aradığının Konya'da olduğunu anlayan Şems, saçını, sakalını, bıyığını ve kaşını tamamen kazıyarak Konya'ya gider. Aşkın Gözyaşları'nda Şems aradığının Konya'da olduğunu rüyasında görür. Bu eserde Şems saçını, sakalını, bıyığını ve kaşını kesmeden Mevlânâ'nın karşısına çıkar.

Aşk'ta Mevlânâ'nın karşısına çıkmadan önce halkın onun hakkındaki düşüncelerini öğrenen Şems, Mevlânâ'yı ilk kez camide vereceği vaazı dinlemeye gittiğinde görür. Aşkın Gözyaşları'nda Şems, Konya'ya gider gitmez Mevlânâ'nın karşısına çıkar. Bu ilk karşılaşmaları değıldir. Şems, Mevlânâ'yı biri Belh'te diğeri Şam'da

olmak üzere iki kez daha görmüştür; ama Konya'da birbirleriyle konuşma imkânları olur.

Her iki eserde de Şems, Mevlânâ ile Konya'da karşılaştığında ona şu soruyu sorar: "Bayezid-i Bistâmi mi yoksa Hz. Muhammed mi daha büyük?" Farklı benzetmelerle olmakla beraber aynı minvalde cevap verir Mevlânâ ve böylece Şems ile dostluklarının ilk adımını atarlar.

Aşk'ta bu olayın hemen ardından Şems ve Mevlânâ, kırk gün boyunca Mevlânâ'nın kütüphânesine kapanırlar ve sufi meşreplilerin kırk kuralını tefekkür ederler. Aşkın Gözyaşları'nda halvete girme konusunda tereddüt yaşayan Mevlânâ, Şems'in kerametlerine şahit olduktan sonra onunla halvete girmeyi kabul eder.

Mevlânâ, hem Aşk'ta hem de Aşkın Gözyaşları'nda Şems tarafından sınanır. Ancak bu süreç Aşk'ta halvete girdikten sonra, Aşkın Gözyaşları'nda halvete girmeden önce yaşanır.

Her iki eserde de Şems, Mevlânâ'yı şarapla sınar. Ancak Aşkın Gözyaşları'nda Mevlânâ'dan sadece şarap almasını isteyen Şems, Aşk'ta şarabı içmesini ister.

3. 2. 2. Mevlânâ

3. 2. 2. 1. Aşk'ta Mevlânâ

Mevlânâ, Gevher Hatun'dan olan iki oğlu ve Gevher Hatun'un ölümünden sonra evlendiği Kerra ile beraber Konya'da yaşamaktadır. Hem aile hayatında hem de toplum nazarında itibar sahibi olan Mevlânâ maddî açıdan da refah içinde yaşamaktadır. Hayatın her alanında tam bir mutluluk yaşayan Mevlânâ, içinde sebebinin bilmediği bir eksiklik duyar.

Şems'le karşılaşmadan önce sürekli aynı rüyayı görür ve bu rüyaların iç dünyasında yaşadığı tamamlanamama hissi ile ilgili olduğunu düşünür. Eserde Mevlânâ'nın kırk gece boyunca gördüğü ve geceden geceye başı değişse de sonu hep aynı biten rüyalarında daha önce tanımadığı bir dervişin avludaki kuyuda ölüsünü bulur.

Gecelerce bu rüyayı gören ve kan ter içinde uykusundan uyanan Mevlânâ, Şems'le ilk karşılaşmalarında onun rüyasında gördüğü derviş olduğunu anlar.

Şems hayatına girdikten sonra çok değişen Mevlânâ, hocayken yeniden talebe olur. Mevlânâ'nın geçirdiği değişim başta ailesi olmak üzere herkesi rahatsız eder. Bu yüzden Şems'i hiç kimse sevmez. Mevlânâ, ailesi Şems'i sevmediği ve aralarındaki muhabbeti anlamadıkları için çok üzülür.

Mevlânâ, Şems'in telkiniyle hem halkla hem de toplumun en alt katmanındaki insanlarla kaynaşır. Kendisini ilahî aşka ulaşmaktan alıkoyan şan, şöhret, para, makam gibi şeylerden uzaklaşır.

Mevlânâ olgunlaştığında Şems ona sema yapmayı öğretir. Sonrasında Konya'yı terk eder. Şems'in gidişiyle çok üzülen Mevlânâ, Şems'in geri dönmesiyle beraber yeniden hayat bulur. Ancak Konya'ya geri döndükten kısa bir süre sonra Şems öldürülür.

Mevlânâ, tıpkı rüyasında olduğu gibi evinin bahçesindeki kuyuda Şems'in ölüsünü bulur ve bu ani ölümden sonra hayata küser. Mevlânâ'nın geçirdiği zor günlerde en büyük yardımcısı büyük oğlu Sultan Veled ve Selahaddin Zerkubi olur. Bu iki isim Mesnevî'nin yazım ve çoğaltma sürecinde Mevlânâ'ya fazlasıyla yardımcı olurlar.

3. 2. 2. 2. *Aşkın Gözyaşları'nda Mevlânâ*

Aşkın Gözyaşları 2'de baba tarafından soyu Ebu Bekir'e dayanan Mevlânâ'nın babası "Sultanü'l Ulema" olarak anılan saygın bir ilim adamıdır. Annesi Mümine Hatun ise Belh Emiri Rukneddin'in kızıdır.

Belh şehrinde doğan Mevlânâ, küçük yaşta Kur'an, tecvit, hadis, hüsnü hat ve cebir dersleri alır. Mevlânâ on iki yaşındayken ailesi ile beraber Belh'ten Karaman'a göç eder. Karaman'da yedi yıl kalan Mevlânâ, ilk eşi Gevher Hatun'la burada evlenir. İki oğlu da burada dünyaya gelir. Annesinin Karaman'da vefat etmesi üzerine hep beraber Konya'ya yerleşirler.

Konya'ya geldikten bir süre sonra babası da vefat eden Mevlânâ, haftalarca kendini dergâha kapatıp acısını yaşar. Sonra Sadreddin

Konevî'nin tavsiyesiyle babasının dergâhtaki yerini alıp vaaz vermeye başlamaya niyetlenirse de yeterli ilme sahip olmadığını düşündüğü için kendini kitaplara adar.

Mevlânâ'nın kitaplar içinde boğulduğunu gören Seyyid Burhaneddin, ona sufiliği öğretir. Mevlânâ, hâl ilmini öğrenebilmek için kırk gün halvete girer. Hiç ara vermeden kırk gün daha halvete devam eden Mevlânâ, bu süreci tamamladıktan sonra ailesini de yanına alarak medrese tahsiline devam etmek üzere Şam ve Halep'e gider. Yedi yıl süren eğitimin sonunda Konya'ya geri döner ve camide imamlık yapmaya başlar. Burada verdiği vaazlar halkın beğenisini kazanınca kısa sürede Mevlânâ'nın müritlerinin sayısı artar.

Mevlânâ, her bakımdan mutlu bir hayat yaşamasına rağmen içindeki boşluk hissinden bir türlü kurtulamaz. Kendisini Allah aşkına ulaştıracak bir dostla tanışmak için dualar eder.

Şems'in Konya'ya gelmesiyle beraber yıllardır aradığını bulan Mevlânâ, Şems'in ölümünden sonra Selahaddin Zerkûbî ile dost olur.

Mevlânâ, Hüsamettin Çelebi ile sohbet ettikleri sırada Mesnevî'nin ilk on beytini yazar.

Şems'ten yirmi dört yıl sonra 17 Aralık akşamı Mevlânâ ruhunu teslim eder.

3. 2. 2. 3. İki Eserden Hareketle Mevlânâ'nın Mukayesesi

Aşk'ta Mevlânâ'nın çocukluğuna, gençliğine ve aldığı eğitime değinmezken Aşkın Gözyaşları'nda bunlar ayrıntılı bir şekilde anlatılır.

Aşk'ta Mevlânâ, maddî açıdan refah içinde yaşayan biriyken Aşkın Gözyaşları'nda kendisine sunulan maddî imkânları kullanmayı tercih etmeyen biri olarak anlatılır.

Aşk'ta sürekli aynı rüyayı gören Mevlânâ, Şems'le ilk karşılaşmalarında onun rüyasında gördüğü derviş olduğunu anlar. Aşkın Gözyaşları'nda ise Mevlânâ'ya sufiliği öğreten hocası Seyyid Burhaneddin, onun Şems'le karşılaşacağını ve aşk yolculuğunda son yardımcısı olacağını söyler.

Aşk'ta Mevlânâ ile Şems, ilk kez Konya'da karşılaşırlar. Aşkın Gözyaşları'nda ise Biri Belh'te diğeri Şam'da olmak üzere iki kez karşılaşırlar; fakat ilk konuşmaları Konya'da olur.

Aşk'ta Şems ile Mevlânâ'nın arasındaki muhabbet ailesini çok rahatsız eder. Aşkın Gözyaşları'nda ise ailesi Mevlânâ'ya anlayış gösterir.

Her iki eserde de Şems'in ölümünden sonra Mevlânâ, Selahaddin Zerkubi ile yakın arkadaş olur. Aşk'ta Selahaddin Zerkubi Mesnevi'nin yazılma sürecinde Mevlânâ'ya yardım eder, Aşkın Gözyaşları'nda ise Mesnevi'nin yazılma sürecinde yardımcı olan kişi Hüsametdin Çelebidir.

Aşk'ta Mevlânâ'nın ölümünden bahsedilmezken Aşkın Gözyaşları'nda ayrıntılı bir şekilde anlatılır Mevlânâ'nın ölümü.

4. Tasavvuf ve Sema Ayini

4. 1. Tasavvuf

Hem Aşk'ta hem de Aşkın Gözyaşları'nda tasavvuf anlayışına göre Mevlânâ'nın kendi benliğini yok edişi ve ilahî aşka ulaşması anlatılır.

Dinin hükümlerine büyük bir dikkatle uyan âbid ve zâhidlere tevazu sembolü olan yün elbise giydikleri için sûfî denilmiştir ve onların hayat tarzını ifade etmek için de “sûf” kelimesinden türetilen tasavvuf tabiri kullanılır.¹⁶

Tasavvuf ehlinin kendilerine has kuralları vardır. Her şeyden önce tasavvuf yoluna girmek kişinin hür iradesiyle olmalıdır. Mürid, dünyevi varlıklarla bağını koparmalı ve bütün mal varlığını dağıtmalıdır. Şeyhine mutlak itaat etmelidir. Bu şartları sağlayan aday eğer müridliğe kabul edilirse bir deneme döneminden geçer. Tasavvuf yoluna girmek isteyen kişi, bazı kapılardan geçmek zorundadır. İlk önce eğitilmekte olan mürid, sonrasında sâlik olur. Sâlik eğer zaviyede eğitimi için gerekli süreyi başarıyla tamamlarsa meczûb haline gelir. Daha sonra mütedârek olur. Kutub ise tarikatın en üst

16 Reşat Öngören, “Tasavvuf”, *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 29 Mart 2023).

meritebesidir. Gerçek bir sūfinin tevbe, huşu, çile, fakirlik, sabır, tevekkül ve kanaat olmak üzere yedi özelliği vardır. Yakınlık, sevgi, endişe, ümit, arzulamak, şahitlik etmek ve inanç da gerçek bir sūfinin sahip olduğu yedi hâldir.¹⁷

Tasavvuf yoluna giren kişinin maksadı, üstün makamlara yükselerek İlâhî dostluk ve huzuru bulmaktır. Bu makamlar yedi tanedir:

1. Emmâre: İlk makamdır. Yabancılarla dolu karanlıklar makamıdır.
2. Levvâme: Nurlar makamıdır.
3. Mülhime: Sırlar makamıdır.
4. Mutmainne: Kemâl makamıdır.
5. Râdiyye: Visal makamıdır.
6. Mardiyye: Mevlâ'nın fiillerinin tecellî makamıdır.
7. Kâmile: Mevlâ'nın isim ve sıfatlarının tecelli makamıdır.¹⁸

4. 1. 1. Aşk'ta Tasavvuf

Aşk'ta Mevlânâ, yedi basamağı çıkmadıkça insanın hakikate eremeyeceğini söyler ve yedi makamı özetle şöyle sıralar: Nefs-i Emmare yoz, ham ve başkalarını suçlayan nefis merhalesidir. Nefs-i Levvame'de kişi içine döner, başkalarını değil kendini suçlar. Nefs-i Mülhime'de kişi dünyadaki her şeyden ilham alır. Nefs-i Mutmainne'de nefis tatmin olur. Bundan sonraki üç mertebe kemal mertebeleridir ve oraya çok az insan ulaşabilir. Nefs-i Raziye'ye eren kişi dünyevî işlerle ilgilenmez. Nefs-i Mardiyye'de kişi başkalarına ışık olur. Nefs-i Kâmile'ye ulaşan kişi ulaştığı makamın farkında olsa bile hakkında konuşmadığı için bu mertebeye ilgili bilgi sınırlıdır.¹⁹

4. 1. 2. Aşkın Gözyaşları'nda Tasavvuf

17 İsmâil Râci el-Faruki - Luis Lâmia el-Farukî, *İslam Kültür Atlası*, çev. Mustafa Okan Kibaroglu - Zerrin Kibaroglu (İstanbul: İnkılab Yayınları, 1999), 325-326.

18 Erzurumlu İbrahim Hakkı, *Marifetnâme*, sad. M. Fuad Başar - H. Ali Eser (İstanbul: Âlem Yayıncılık, 2017), 560-561.

19 Şafak, *Aşk*, 210-212.

Aşkın Gözyaşları'nda Mevlânâ tasavvufun sekiz temel üzerine kurulu olduğunu söyler. Buna göre, birincisi cömertlik, ikincisi rıza, üçüncüsü sabır, dördüncüsü işaret, beşincisi yakınlık, altıncısı mana yolculuğu, yedincisi fakirlik, sekizincisi aşktır. Aşkın Gözyaşları'nda Şems, tasavvufu aşk mezhebi olarak tanımlar.

4. 1. 3. İki Eserin Tasavvufî Açından Mukayesesi

Aşk'ta tasavvuf yoluna giren kişinin çıkması gereken yedi mer- tebe anlatılır. Aşkın Gözyaşları'nda ise tasavvufun anlamı üzerinde durulur. İki romanda da Mevlânâ ve Şems tasavvuf yolunun yolcusu olmasına rağmen Aşk'ta İslâmiyet ile çatışan bazı kurgular dikkati çeker. Bunlardan birincisi Mevlânâ'nın şarapla olan sınavıdır. Şems, onu sınamak adına kendisi şarap kadehinden birkaç yudum içer. Kur'an-ı Kerim'de içki içmek ayetlerle yasaklanır²⁰ ve Hz. Muham- med'in (s.a.v.) sözleri de bu yasağı destekler.²¹ Aşk'ta dikkat çeken diğer bir durum ise Şems ve Kimya Hatun arasında evlenmeden önce yaşanan yakınlıktır. Bu konuda Mehmet Tekin, Elif Şafak'ı şu sözlerle eleştirir:

Talih bir gün onun karşısına Şems'i çıkarır. Birbirlerine ilgi gösterirler; Kimya, tıpkı Mevlânâ'ya olduğu gibi, Şems'e de dine, ayetlere dair birtakım sorular sorar. İlgi beraberinde sevgiyi, hatta aşkı da getirir ve bir gün Şems, Kimya'yı okşar, sever, öper. (Evet, Mevlânâ'nın dergâhında konuk olarak ikamet eden Şems, böyle bir teşebbüste bulunur. Elif Şafak, hadiseyi öyle bir tablolaştırır ki (s.247) sanırsınız bir adım sonrası 'tecavüz' faslı başlayacak. Olmaz mı olur. Ama Elif Şafak'ın mantığına göre olur. Sanki Şems, kendine özgü kuralları, ilkesi, felsefesi olan ve mensuplarını mutlak itaate mecbur kılan bir dergâhta değil, alelade bir hanededir. Yine sanırsınız ki Şems, dergâh

20 "Ey iman edenler! (Aklı örten) içki (ve benzeri şeyler), kumar, dikili taşlar ve fal okları ancak, şeytan işi birer pisliktir. Onlardan kaçının ki kurtuluşa ere- siniz. Şeytan, içki ve kumarla, ancak aranızda düşmanlık ve kin sokmak; sizi Allah'ı anmaktan ve namazdan alıkoymak ister. Artık vazgeçiyor musunuz?" Bk. Kur'an-ı Kerim Meâli, çev. Halil Altuntaş – Muzaffer Şahin (Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 2009), Maide 5/90-91.

21 "Sarhoşluk veren her içki haramdır." Bk. Kütübü Sitte, "İçecekler", (Erişim 29.03.2023).

ehli bir sufi değil, yavuklusunu bekleyen ve vuslat vaki olunca onunla cilveleşen bir delikanlı...).²²

Şems'in Kimya Hatun'a karşı yaklaşımı Kur'an-ı Kerim'de geçen ayetlerde yasaklanmıştır.²³ Tasavvuf, bütün varlığıyla İslam'ın aslî kaynakları olan Kur'an ve sünnete dayanır. Bu sebepten bu kaynaklara aykırı fikirler tasavvufî olmak niteliğini kaybederler.²⁴ Bu bakımdan Aşk romanında okurun mutasavvıf kimliğiyle tanıdığı Şems'in eylemleri, tasavvufun temel kaynaklarından olan Kur'an ve sünnetin emir ve yasaklarına uymamaktadır.

4.2. Sema Ayini

Gazzali, insanın gönlünde saklı olan şeyin sema sırasında harekete geçtiğini söyler. İnsanın gönlü ve iç hâli, onun sırrı ve cevher madenidir. Demir ve taşın içinde ateşin saklanması gibi kalp cevheri de insanın gönlünde gizlenmiştir. Bu sırların ortaya çıkıp yayılması ancak sema ile mümkün olur. Gönüllere sadece sema koridorlarından varılır. Hoş ve ahenkli nağmeler kalplerde olan şeyleri, onun güzelliklerini ve çirkinliklerini meydana çıkarır. Her kaptan içinde bulunan şeyin sızdığı gibi gönülden de sema anında içinde ne varsa o çıkar. Musikî, kalp için doğru bir mihenk ve konuşan bir ayar aracıdır. Sema kalbe ulaştığında o kalpte en fazla bulunan şey hemen harekete geçer.²⁵

Aşk romanında sema ayini ile beraber insanın kâinattaki bütün seslerin zikir halkasına katıldığını ve böylece sırra erileceğini söyleyen Şems, Aşkın Gözyaşları'nda "Zikir semadır, musikidir. Neyin üflemesindeki zikir binlerce deroişin tesbihatından daha anlamlıdır."²⁶ der.

22 Mehmet Tekin, "Tuhaf Bir Tezli Roman: Aşk", *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* 4 (Temmuz-Aralık 2010), 32.

23 "Mü'min erkeklere söyle, gözlerini haramdan sakınsınlar, ırzlarını korusunlar. Bu davranış onlar için daha nezihdir. Şüphe yok ki, Allah onların yaptıklarından hakkıyla haberdardır." Bk. Nur 24/30.

24 Yaşar Nuri Öztürk, *Kur'an-ı Kerim ve Sünnete Göre Tasavvuf* (İstanbul: Fatih Yayınevi, 1979), 63.

25 Gazzâlî, *İhyâ'u Ulûm'id-Dîn*, çev. Sıtkı Güllü (İstanbul: Huzur Yayınevi, 2012), 2/597.

26 Yağmur, *Aşkın Gözyaşları* / 1, 70.

Hem Aşk'ta hem Aşkın Gözyaşları'nda farklı biçimlerde ifade edilseler de kişinin sema sırasında kâinattaki zikre eşlik ettiği ve böylece sırra erdiği belirtilir.

5. Aşk

Arapça bir kelime olan aşk, TDK'da aşırı sevgi ve bağlılık duygusu, sevi, sevda, amor²⁷ olarak tanımlanmaktadır. Aslı "ışk" olan aşk kelimesi, sarmaşık anlamına gelen "aşeka" ile aynı kökten gelir ve aralarında yakın bir ilgi vardır. Buna göre sarmaşığın kuşattığı ağacın suyunu emmesi, onu soldurup zayıflatması ve bazen kurutması gibi aşırı sevgi de sevenin sevdiğinden başkasıyla ilgisini kestiği, onu sarartıp soldurduğu için bu duyguya aşk denilmiştir.²⁸

Aşkın kökenindeki duygu, eksiksiz adanmışlık duygusudur. Bu adanmışlık ne iyilik ne de özveridir, sadece kendini karşılık beklemeksizin sevgiliye bırakmaktır. Mutlak adanmışlık aşkın dışında yoktur.²⁹

Aşk, "mecazî / maddî / beşerî" ve "tasavvufî / ilahî / hakikî" olmak üzere iki şekilde anlaşılır. Dünyevî olana tutku ile bağlanma mecazî aşk; yüce bir varlığa sevgi duyma hâli, O'na, yani asıl kaynağa ulaşma arzusu da hakikî aşk olarak tanımlanabilir.³⁰

Aşk romanında Şems, aşkı şöyle anlatır:

Ah minel Aşk! Aşk'tan önce Aşk'tan sonra... Aşk yeryüzündeki en eski, en dirençli gelenektir. Âşık dışlanır ama dışlayamaz. Âşık incinir ama karıncayı bile incitemez. Âşık olunca anlarsın. Yüreğin bir kadife keseye dönüşür, içinde sırma bir yumak; sen bu yufka gönülle kimselere kıyamazsın. Yaşayan ve yaşamış âşıkların safına katılırsın. Korkma! Aşkta yok olunca zahiri tarifler, zihinlerdeki kategoriler buhar olur uçar. O noktadan itibaren "Ben" diye bir şey kalmaz. Tüm benliğin olur koca bir sıfır. Orada ne şeriat kalır, ne tarikat, ne marifet. Sadece ve sadece hakikat...³¹

27 TDK Güncel Türkçe Sözlük, "Aşk" (Erişim 26 Temmuz 2021).

28 Süleyman Uludağ, "Aşk", *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (Erişim 30 Temmuz 2021).

29 Afşar Timuçin, *Felsefe Sözlüğü* (İstanbul: Bulut Yayınları, 2004), 32.

30 Turan Karataş, *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü* (İstanbul: Perşembe Kitapları, 2001), 49-50.

31 Şafak, *Aşk*, 231.

Aşkın Gözyaşları'nda ise Şems, aşkı şu şekilde tanımlar:

Şuura yükselmenin yoludur aşk. Sana şah damarından yakın olan Allah'ın o yakınlığının şuuruna yükselmeye, Allah'a ulaşmak denir. Bu yolculuğun en hızlı vasıtası aşktır.

Biz insanları Allah'tan alan her şey, nefsindedir. Nefsi bırak, gönle tabi ol. Aşk, iki beden arasındaki değil, iki gönül arasındaki temastır, gönülde cinsiyet yoktur.³²

Hem Aşk'ta hem de Aşkın Gözyaşları'nda Mevlânâ ile Şems arasında yaşanan ruhanî aşk anlatılır. Her iki eserde de Mevlânâ, Şems'in vesilesi ile ilahî aşka ulaşır.

Her iki eserde de Mevlânâ ile Şems arasındaki aşkın hakikati avam tarafından anlaşılamadığı için dedikodulara sebep olur.

Şems ile Kimya Hatun arasında yaşanan aşk da her iki eserde ele alınır ancak bu ilişki Aşk'ta ve Aşkın Gözyaşları'nda farklı işlenir.

Aşk'ta Kimya Hatun ile Şems arasında evlenmeden önce bir yakınlaşma olur. Şems'in sözlerinden, bakışlarından ve fiziksel temasından etkilenen Kimya Hatun, âşık olduğunu anlayınca Mevlânâ'ya Şems'le evlenmek istediğini söyler. Böylece nikâhları kıyılır. Evliliklerinin üzerinden altı ay kadar zaman geçmesine rağmen Kimya ile Şems, karı-koca olmaz. Bu yüzden çok üzgün olan Kimya, eski bir hayat kadını olan Çöl Gülü'nün yardımıyla süslenerek Şems'in odasına gider; fakat eşi tarafından reddedilir. Kadınlık gururu incinen Kimya, hastalanıp yataklara düşer ve bir süre sonra vefat eder.

Aşkın Gözyaşları'nda Şems ve Kimya Hatun'un evlenmesini isteyen kişi Mevlânâ olur. Bu teklif karşısında Kimya ile yüz yüze konuşup onun düşüncesini öğrenmek isteyen Şems, yıllarca dergâhta kalmasına rağmen Kimya'yı ilk kez bu konuşma sırasında görür.

Kısa süre içinde evlenen Şems ile Kimya arasında bu eserde de karı-koca ilişkisi yaşanmaz; ancak Aşkın Gözyaşları'nda Kimya Hatun, bu durumu sorun etmez. Onun için Şems ile sohbet etmek, onun ilminden faydalanmak çok değerlidir.

³² Yağmur, Aşkın Gözyaşları 2, 100.

Aşk romanında Kimya Hatun, Şems'e beşerî bir aşkla bağlıdır. İstekleri ve arzuları olan Kimya, Şems'ten kocalık vazifesini yerine getirmesini ister. Ancak dünyadan elini eteğini çekmiş bir derviş olan Şems, Kimya Hatun'la tanışmadan evvel içindeki şehvet duygusunu yok ettiği için Kimya'yla beraber olamaz.

Diğer sevgi çeşitlerinin (anne, baba, evlat, arkadaş) hiçbirinde cinsellik ögesinin bulunmadığını söyleyen Rasim Özdenören, aşkın cinsellikle bire bir ilişkisi olduğunu ifade eder. Sadece aşk duygusu cinsellikle doğrudan ilişkilidir; fakat aşkı sadece cinselliğe indirgemek de doğru değildir. Başka faktörlerle birleşen cinsellik aşk olarak tasavvur edilebilir. Kişinin evliliğe yönelmesinin gerekçeleri arasında da cinsellik önemli bir rol oynamaktadır.³³ Bu bakımdan Kimya Hatun'un Aşk romanında yaradılışına uygun bir biçimde hareket ettiği görülmektedir.

Aşkın Gözyaşları'nda okuyucunun karşısına ilahi aşkla Şems'e bağlı bir Kimya Hatun çıkar. Onun için Şems bir kocadan ziyade onu eğiten, manevî gelişimine yardımcı olan bir kılavuz gibidir. Şems için Kimya Hatun, hâli ve tavrı ile Rabia-i Adeviyye'ye benzemektedir.³⁴ Ona göre Kimya'da velilik istidadı vardır.

Sonuç

Aşk ve Aşkın Gözyaşları arasında yapılan kıyaslama sonucu benzerlikler ve farklılıklar tespit edilmiştir. Buna göre, her iki eserde de yaşanan benzerlikler şu şekilde sıralanabilir:

13. yüzyılda yaşanan kaotik ortam her iki eserde de bir fon olarak roman kurgusuna dâhil edilmiştir.

Her iki eserde de Şems, Mevlânâ'nın ilâhî aşka ulaşmasına ve böylece ondaki söz söyleme istidadının ortaya çıkmasına vesile olan kişidir.

33 Rasim Özdenören, *Aşkın Diyalektiği* (İstanbul: İz Yayıncılık, 2015), 49, 228.

34 Rabia-i Adeviyye ideal dindar kadın imgesinin şekillenmesinde önemli bir isimdir. Bu sebeple erdemli kadınlara "Rabia Hatun" demek Müslümanlar arasında sık rastlanan bir durumdur. Bk. Annemarie Schimmel, "Sûfilikte Dişil Unsurlar", *Doğu Batı Dergisi* 7/26 (2004), 177-178.

Şems, Mevlânâ'ya yönelttiği "Bayezid-i Bistâmi mi yoksa Hz. Muhammed mi daha büyük?" sorusuna iki eserde de farklı benzetmelerle olmakla beraber Mevlânâ aynı minvalde cevap verir.

Şems, Mevlânâ'yı şarapla sınar.

Şems'in ölümünden sonra Mevlânâ, Selahaddin Zerkubi ile yakın arkadaş olur.

Şems ve Mevlânâ iki eserde de tasavvuf yolunun yolcusudur. Her iki eserde de sema sırasında kişinin kâinattaki zikre eşlik ettiği ve böylece sırra erdiği belirtilir.

Mevlânâ ile Şems arasındaki dostluk her iki eserde de avam tarafından anlaşılabilir ve dedikodulara sebep olur.

İki eser arasındaki farklılıklar ise şu şekildedir:

Aşk romanı üstkurmaca tekniğiyle yazıldığı için iki ayrı kurgu etrafında şekillenir. Aşkın Gözyaşları ise tek bir kurgudan oluşur.

Aşk'ta hem Mevlânâ'nın Hem de Şems'in çocukluğuna ve gençliğine dair ayrıntılı bilgi verilmezken Aşkın Gözyaşları'nda bunlar ayrıntılı bir şekilde anlatılır. Bu yönüyle Aşkın Gözyaşları bildungsroman özelliği taşımaktadır.

Aşk'ta Şems, sahip olduğu ilmi doğru kişiye teslim etmek için Allah'a dua eder. Aşkın Gözyaşlarında ise Allah aşkını alevlendirecek bir mürşitle tanışmak için dua eder.

Aşk'ta Mevlânâ, refah içinde yaşayan biriyken Aşkın Gözyaşları'nda kendine sunulan maddi imkânlardan faydalanmaz.

Aşk'ta Selahaddin Zerkubi Mesnevi'nin yazma sürecinde Mevlânâ'ya yardım eder. Aşkın Gözyaşları'nda ise Mesnevi'nin yazılmasına yardım eden kişi Hüsamettin Çelebi olur.

Aşk'ta Şems ve Kimya Hatun arasında evlenmeden önce bir yakınlaşma olur ve Kimya Hatun'un Mevlânâ'ya Şems'le evlenmek istediğini söylemesi üzerine evlenirler. Aşkın Gözyaşları'nda ise Şems'e Kimya ile evlenmesini Mevlânâ teklif eder. Bu teklif üzerine Şems, yıllarca dergâhta kalmasına rağmen ilk defa Kimya'yı görür.

Kimya'nın da onunla evlenmeye gönlü olduğunu öğrendikten sonra evlenirler.

Her iki eserde de Şems ile Kimya evlenmelerine rağmen karı-koca olmazlar. Aşk'ta bu durum Kimya için çok büyük sorun olur. Aşkın Gözyaşları'nda ise Şems'e manevi bir aşkla bağlı olan Kimya, bu durumu sorun etmez.

Aşk'ta Şems, Mevlânâ'nın küçük oğlu Alaaddin'in de aralarında bulunduğu bir gurup tarafından kiralık katil tutularak öldürtülür. Aşkın Gözyaşları'nda ise Haşhaşiler tarafından katledilir.

Bu çalışmanın sonucunda tarihî olayların ve kişilerin roman kurgusuna dâhil olduklarında yazarın kendi görüşüne göre şekillendiği tespit edilmiştir.

Aşk romanı, tasavvufî bir aşkı işlemiş olmasına rağmen tasavvufun temel ilkelerinden uzak bir kurgu içindedir.

Aşkın Gözyaşları, Aşk'tan sonra yazılmış olması sebebiyle bir antitez niyetiyle yazıldığı izlenimini uyandırmaktadır.

Aşkın Gözyaşları serisi biyografik nitelikte olması sebebiyle tarihî gerçekliğe Aşk romanına göre daha uygun bir kurgu ile yazılmıştır.

Kaynakça

Aytaç, Gürsel. *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Say Yayınları, 2009.

Çetişli, İsmail. *Edebiyat Sanatı ve Bilimi*. Ankara: Akçağ Yayınları, 4. Basım, 2017.

Erzurumlu, İbrahim Hakkı. *Marifetnâme*. sad. M. Fuad Başar - H. Ali Eser. İstanbul: Âlem Yayıncılık, 2017.

Gazzâlî. *İhyâ'u Ulûm'id-Dîn*. çev. Sıtkı Güllü. İstanbul: Huzur Yayınevi, 2012.

Huyugüzel, Ö. Faruk. *Eleştiri Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Dergâh Yayınları, 1. Basım, 2018.

el-Faruki, İsmâîl Râci - **el-Faruki**, Luis Lâmia. *İslam Kültür Atlası*. çev. Mustafa Okan Kibaroğlu - Zerrin Kibaroğlu. İstanbul: İnkılab Yayınları, 1. Basım, 1999.

Karataş, Turan. *Ansiklopedik Edebiyat Terimleri Sözlüğü*. İstanbul: Perşembe Kitapları, 2. Basım, 2001.

Kur'an-ı Kerim Meâli. çev. Halil Altuntaş - Muzaffer Şahin. Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı Yayınları, 16. Basım, 2013.

Kütübü Sitte. "İçecekler". Erişim 29 Mart 2023. <http://www.kutubusitte.com>

Özdenören, Rasim. *Aşkın Diyalektiği*. İstanbul: İz Yayıncılık, 1. Basım, 2015.

Öztürk, Yaşar Nuri. *Kur'an-ı Kerim ve Sünnete Göre Tasavvuf*. İstanbul: Fatih Yayınevi, 1. Basım, 1979.

Schimmel, Annemarie. "Sûfilikte Dışıl Unsurlar". *Doğu Batı Dergisi* 7/26 (Şubat Mart Nisan 2004), 177-187.

Şafak, Elif. *Aşk*. İstanbul: Doğan Kitap, 483. Baskı, 2020.

TDK Güncel Türkçe Sözlük. Erişim 26 Temmuz 2021. <https://sozluk.gov.tr>

Öngören, Reşat. "Tasavvuf". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 29 Mart 2023. <https://islamansiklopedisi.org.tr/tasavvuf>

Uludağ, Süleyman. "Aşk". *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi*. Erişim 30 Temmuz 2021. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ask>

Tekin, Mehmet. "Tuhaf Bir Tezli Roman: Aşk". *Yeni Türk Edebiyatı Araştırmaları* 4 (Temmuz-Aralık 2010).

Timuçin, Afşar. *Felsefe Sözlüğü*. İstanbul: Bulut Yayınları, 5. Basım, 2004.

Tunalı, İsmail. *Sanat Ontolojisi*. İstanbul: İstanbul Üni. Ed. Fak. Yay., 1. Basım, 1984.

Yağmur, Sinan. *Aşkın Gözyaşları / 1 Şems Tebrizi*. İstanbul: Kapı Yayınları, 12-13. Basım, 2019.

Yağmur, Sinan. *Aşkın Gözyaşları / 2 Mevlânâ*. İstanbul: Kapı Yayınları, 11. Basım, 2020.

